

wordt een overzicht gegeven van de hervormde predikanten in deze classis in de periode 1572-1951.

Hoewel het boek niet strikt wetenschappelijk wil zijn, zijn alle bijdragen goed gedocumenteerd en berusten zij op grondig bronnenonderzoek. Het is een goede zaak dat de Vereniging voor Nederlandse Kerkgeschiedenis deze bundel in haar mooie reeks heeft opgenomen.

---

W. Goddijn, J. Jacobs, G. van Tillo, *Tot vrijheid geroepen. Katholieken in Nederland: 1946-2000*, Baarn (Ten Have) 1999. 560pp. ISBN 90 259 5145 7. € 35,95  
– J. Vree

---

De onderhavige studie dankt zijn ontstaan aan een initiatief van de in 1985 geëmeriteerde Tilburgse hoogleraar godsdienstsociologie W. Goddijn o.f.m. In 1995 zette deze zich met twee collega's, de kerkhistoricus J. Jacobs en de godsdienstsocioloog G. van Tillo, aan het redigeren en schrijven van dit boek. Het drielat kreeg medewerking van J. Hemels, die de massamedia voor zijn rekening nam, en van W.A.M. de Moor, die de ontwikkelingen op literair gebied beschreef. Het statistisch materiaal werd geleverd door Th. Schepens; daarnaast werd gebruik gemaakt van ongepubliceerd materiaal van H. van Haaren, over kerkbouw en kerkelijke kunst. Als bronnen dienden naast allerlei literatuur en een betrekkelijk gemakkelijk te raadplegen uitgave als het *Katholiek Archief* ook een tweetal unieke verzamelingen: persoonlijke dagboeken en dagverslagen van het eertijds roemruchte, door Goddijn geleide PINK (Pastoraal Instituut van de Nederlandse Kerkprovincie, 1963-1972) en een systematische verzameling van knipsels uit dag- en weekbladen (1963-heden). Als resultaat van dit alles verscheen een boek over kerk en kerkelijk leven in de breedste zin van het woord, boordevol gegevens en ontwikkelingen, die evenwel dankzij de heldere structuur meestal toch goed te vinden en te volgen zijn. Bij elk van de vier beschreven perioden (1945-1960, 1960-1970, 1970-1985, 1985-1999) komen namelijk na een inleiding steeds negen thema's aan de orde: kerkelijk leiderschap, de verhouding tussen priester en leek, kerkbouw en liturgie, oecumene, missie, geestelijk leven, katholieke organisaties, katholieke literatuur, katholieke massamedia. Elke inlei-

ding wordt bovendien afgesloten met een 'staalkaart' van zo'n twintig invloedrijke katholieken. Zo bevat de 'staalkaart' voor 1985-1999 korte biografieën van onder meer mgr P.Ph. Bär, A. Bodar, R.G.W. Huysmans, J.J. ter Laak, R.F.M. Lubbers, H.J.M.H. Nouwen, mgr A.J. Simonis en L.M.I.C. Stael-Merkx. Het geheel wordt gecompleteerd door een bijlage, waarin het verhaal van de Nederlandse katholieken en hun kerk nog eens in 25 statistische overzichten in beeld wordt gebracht. Ik noem het overzicht van het aantal Nederlandse religieuzen en seculiere priesters in binnen- en buitenland tussen 1960-1996, dito van het aantal pastorale werk(st)ers en permanente diakens in Nederland tussen 1975-1996 en van het aantal priesterwijdingen en -uittredingen tussen 1945-1996. De enorme verschuiving in de bemanning, thans ook: bevrouting, van het pastoraat in de besproken periode wordt aldus nog eens helder in beeld gebracht. Alle veranderingen worden daarnaast nog eens zichtbaar gemaakt in 62 foto's, die in twee katernen tussen de tekst zijn opgenomen. De strekking van het geheel komt tot uitdrukking in de titel: na *In vrijheid herboren. Katholiek Nederland 1853-1953* van L.J. Rogier en N. de Rooy, volgt nu, aldus de redactie, de periode van *Tot vrijheid geroepen. Katholieken in (!) Nederland*. De probleemstelling van het drielat, 'Heeft de secularisatie die zich na de Tweede Wereldoorlog in Nederland heeft voltrokken de overlevingskansen van het rooms-katholicisme nu vergroot dan wel verkleind?' (14), krijgt in 'Terugblik en perspectief' een tweeledig antwoord. Dat de volkskerk is verdwenen 'betekent ... niet dat de overlevingskansen ... daarmee zonder meer en alleen zijn verkleind. In een bepaald opzicht zijn die kansen zelfs vergroot'. De secularisatie hielp immers 'de Nederlandse katholieken het bewustzijn te geven om van hun vrijheid ook op het terrein van geloof en zingeving gebruik te maken. Op die basis is er ook hoop voor de toekomst' (495). Of dit antwoord geheel via wetenschappelijke deductie uit het voorafgaande verkregen is, valt mijns inziens te betwijfelen. De hoop waarvan hier sprake is, behoort immers meer tot het geloofsgoed van 1 Corinthiërs 13 dan tot de categorieën waar de wetenschap mee werkt.

Voor de recensent, die ten tijde van Vaticanum II aan de voeten van G.C. Berkouwer zat en aldus ook *viva voce* met enthousiasme het concilie volgde, bracht de lezing van het boek van Goddijn c.s. in de eerste plaats het feest van de herkenning – ook de herinnering trouwens aan de moeilijke jaren die daarna in Nederland